

MUŽI VE SPECIÁLNÍ PEDAGOGICE: PARTICIPATIVNÍ SEMINÁŘ PODPORUJÍCÍ PROFESNÍ IDENTITU

MEN IN SPECIAL EDUCATION: A PARTICIPATORY SEMINAR SUPPORTING PROFESSIONAL IDENTITY

Monika Kadrnožková, Vanda Hájková

Pedagogická fakulta, Univerzita Karlova, Praha

Abstrakt

Cílem příspěvku je představit a evaluovat participativní sebezkušenostní seminář zaměřený na podporu profesní identity studentů speciální pedagogiky se zvláštním důrazem na muže jako minoritní skupinu v oboru. Seminář byl realizován v rámci projektu zaměřeného na analýzu nízkého zastoupení mužů ve studiu speciální pedagogiky a porozumění jejich profesní volbě. Evaluace semináře byla provedena pomocí smíšeného výzkumného designu. Kvantitativní část tvořilo dotazníkové šetření (N = 115; ženy 85,2 %, muži 14,8 %), doplněné kvalitativní analýzou tří smíšených fokus skupin (N = 11). Dotazník byl pilotně ověřen s vnitřní konzistencí (Cronbach $\alpha = 0,81$). Výsledky ukázaly, že profesionalita výuky, pedagogická responzivita a atraktivita výuky jsou vzájemně propojeny a souvisejí s vyšší jistotou ve volbě oboru a motivací studentů dokončit studium. Genderové rozdíly naznačují, že ženy hodnotí vybrané aspekty výuky pozitivněji, zatímco muži reflektují své minoritní postavení jako zvýšenou viditelnost spojenou s tlakem i příležitost k profesnímu růstu. Participativní a prakticky orientovaný charakter semináře se ukazuje jako významný faktor podpory profesní identity, avšak jeho vliv na dlouhodobé setrvání mužů v oboru je nutné chápat v kontextu širších sociálních a institucionálních faktorů.

Klíčová slova: *speciální pedagogika, participativní výuka, relační pedagogika, profesní identita, genderové stereotypy*

Abstract

The aim of this paper is to present and evaluate a participatory experiential seminar designed to support the professional identity of students in special education, with a particular focus on men as a minority group within the field. The seminar was implemented as part of a broader project aimed at analysing the low representation of men in special education programmes and understanding

their career choice processes. The evaluation of the seminar was conducted using a mixed-methods research design. The quantitative component consisted of a questionnaire survey (N = 115; 85.2% female, 14.8% male), complemented by qualitative analysis of focus groups (N = 11) and open-ended questionnaire responses. The questionnaire was pilot-tested and demonstrated internal consistency (Cronbach's $\alpha = 0.81$). The findings indicate that professionalism in teaching, teacher responsiveness, and the attractiveness of instruction are interrelated and associated with greater certainty in students' choice of field and their motivation to complete their studies. Gender differences suggest that female students tend to evaluate certain aspects of teaching more positively, whereas male students reflect their minority status as heightened visibility, associated both with pressure and with opportunities for professional growth. The participatory and practice-oriented nature of the seminar appears to be a significant factor in supporting professional identity development. However, its impact on the long-term retention of men in the field should be understood within the broader context of social and institutional factors.

Keywords: *special education, participatory teaching, relational pedagogy, professional identity, gender stereotypes*

1 ÚVOD

Profese speciálního pedagoga má v ČR dlouhou tradici, vysokoškolská příprava začala po roce 1946 a dnes je dostupná na jedenácti vysokých školách. Obor si udržuje svou prestiž, přetrvává však výrazná genderová nerovnováha, protože muži tvoří pouze 7,2 % pracovníků v daném oboru (ČSÚ, 2025). Přítomnost ženských i mužských vzorů podporuje stabilitu a rozvoj osob se speciálními vzdělávacími potřebami (Bínová & Havelka, 2021), přičemž obor vyžaduje flexibilitu, inovaci a mezioborovou spolupráci.

2 TEORIE

Současné vysoké školství se vyznačuje rostoucí diverzitou studentů (Gupta et al., 2022), což vyžaduje inovaci výuky a podporu profesní identity. Relační pedagogika staví na respektu, důvěře a participaci, podporuje osobní a profesní rozvoj a je klíčová v genderově feminizovaných oborech, kde muži

mohou zažívat izolaci či stereotypní očekávání (Tveitnes et al., 2025). Speciální pedagogika vyžaduje odbornou kvalifikaci, empatii, trpělivost a adaptaci metod (Ljungblad, 2021). Integrace mentoringu, peer learningu, dialogické výuky a inkluzivního jazyka podporuje profesní identitu, sounáležitost a motivaci všech studentů, přičemž muži v oboru speciální pedagogiky posilují inkluzivní akademickou kulturu (Davis et al., 2024).

3 METODOLOGIE VÝZKUMU

Výzkum byl realizován prostřednictvím smíšeného výzkumného designu kombinujícího kvantitativní a kvalitativní přístup. Cílem studie bylo zhodnotit konkrétní realizovaný participativní sebezkušenostní seminář a analyzovat jeho dopad na vnímání kvality výuky, motivaci, profesní orientaci a genderovou zkušenost studentů. Kvantitativní část zahrnovala dotazníkové šetření mezi studenty a studentkami pedagogických fakult Univerzity Karlovy a Univerzity Jana Evangelisty Purkyně (N = 115). Ženy tvořily 85,2 % (n = 98) a muži 14,8 % (n = 17), což odpovídá genderové struktuře oboru. Nízké zastoupení mužů představuje limity studie. Položky dotazníku vycházely z pedagogicko-psychologické literatury o evaluaci výuky, motivaci a vztahu mezi teorií a praxí a refletovaly principy genderově citlivé pedagogiky (Seery et al., 2021). Dotazník integroval uzavřené položky s Likertovou škálou a otevřené otázky. Pilotáž proběhla u vzorku studentů (n = 12) za účelem ověření srozumitelnosti a obsahové validity. Vnitřní konzistence byla ověřena pomocí Cronbachova koeficientu alfa ($\alpha = 0,81$). Kvalitativní část tvořily tři smíšené fokus skupiny (N = 11), se zaměřením na zkušenosti se studiem, vnímání genderových aspektů a profesní identitu. Kvalitativní analýza sloužila k doplnění a interpretaci kvantitativních zjištění a umožnila hlubší porozumění specifické zkušenosti mužů jako minoritní skupiny. Kvantitativní data byla analyzována pomocí Spearmanovy korelace a Mann–Whitneyho U testu, kvalitativní data byla zpracována otevřeným kódováním.

4 VÝSLEDKY / OČEKÁVANÉ VÝSLEDKY

4.1 Evaluace kurzu

Korelační analýza potvrdila, že vnímání kvality výuky kurzu je tvořeno u studentů a studentek vzájemně propojenými dimenzemi. Profesionalita a kvalita

výuky kurzu statisticky významně korelovala s pedagogickou responzivitou vyučujícího ($\rho = 0,408$; $p < .001$) a s atraktivitou výuky ($\rho = 0,658$; $p < .001$). Atraktivita výuky kurzu dále souvisela s motivací studentů a studentek dokončit studium ($\rho = 0,481$; $p < .001$) a relevance obsahu kurzu s jistotou ve volbě studijního oboru ($\rho = 0,418$; $p < .001$).

4.2 Genderové rozdíly ve vnímání výuky

Porovnání odpovědí pomocí Mann–Whitneyho U testu odhalilo statisticky významné rozdíly mezi studenty a studentkami. Studentky hodnotily celkovou spokojenost s kurzem ($U = 559$; $p = .017$), atraktivitu výuky ($U = 531$; $p = .010$), relevanci obsahu kurzu ($U = 462$; $p = .002$) a genderově neutrální prezentaci oboru ($U = 582$; $p = .037$) významně pozitivněji než studenti. Rozdíly se naopak neprojevily v hodnocení odbornosti vyučujících, vlivu kurzu na motivaci dokončit studium, profesní inspiraci ani jistoty ve volbě oboru ($p > .05$). Zjištěné rozdíly je nutné interpretovat s ohledem na výraznou nerovnováhu ve velikosti skupin.

4.3 Zkušenosti studentů v kvalitativní perspektivě

Kvalitativní analýza ukázala, že studenti (muži) vnímají své minoritní postavení jako zvýšenou viditelnost a tlak na reprezentaci. Současně oceňovali podporující klima, otevřenou komunikaci a prakticky orientované aktivity, zejména exkurze, kazuistiky z praxe a setkání s odborníky, které posilovaly jejich profesní jistotu a orientaci.

5 ZÁVĚRY A DISKUSE

Výsledky ukazují, že profesionalita výuky, pedagogická responzivita a atraktivita kurzu jsou propojeny a podporují jistotu studentů a studentek ve volbě daného oboru, zatímco participativní a prakticky orientované metody zvyšují jejich motivaci a angažovanost (Gupta et al., 2022). Výsledky naznačují, že kvalitativně vedené výuky může významně přispívat k utváření profesní identity studentů, zejména prostřednictvím podpůrného klimatu, praktické zkušenosti a reflexe. V případě mužů jako minoritní skupiny má tento efekt specifickou podobu – seminář může zmírňovat negativní dopady tzv. „hyperviditelnosti“ a posilovat pocit sounáležitosti s oborem. Současně je však zřejmé, že samotná kvalita výuky není dostačujícím faktorem pro setrvání mužů v oboru. Toto rozhodnutí je ovlivněno širšími determinantami, jako jsou genderové

stereotypy, společenské očekávání, pracovní podmínky a vnímaná prestiž profese. Ze šetření vyplývá, že studentky hodnotily atraktivitu, relevanci obsahu a genderově neutrální prezentaci výuky pozitivněji, zatímco studenti, jakožto minoritní skupina, pociťovali zvýšenou viditelnost a tlak, což zdůrazňuje potřebu podpůrného a inkluzivního prostředí (Tveitnes et al., 2025). Téma je rovněž relevantní z hlediska podpory genderové diverzity, jelikož zapojení studentů (mužů) v oboru speciální pedagogiky přispívá k vyváženějšímu genderovému složení a diverzitě v daném oboru (Davis et al., 2024). Doporučení ze šetření zahrnuje flexibilní praxe, rozšíření praktických aktivit, participativní výuku a bezpečné inkluzivní prostředí. Integrace principů relační pedagogiky se ukazuje jako účinná strategie pro posílení profesní identity a motivace s ohledem na genderová specifika (Ljungblad, 2021). Studie ukazuje, že participativní sebezkušenostní seminář představuje pedagogický nástroj pro podporu profesní identity. Jeho význam je zvláště patrný u minoritních skupin, kde může působit jako podpůrný a stabilizační faktor v procesu profesní socializace.

PODĚKOVÁNÍ

Projekt byl realizovaný v rámci Operačního programu Zaměstnanost plus ESF (reg. číslo CZ.03.01.02/00/22_020/0000873).

6 LITERATURA

- Bínová, Š., & Havelka, T. (2021). Duševní zdraví dětí a adolescentů v době pandemie covidu-19 z pohledu dětských a dorostových psychiatrů. *Psychiatrie pro praxi*, 22(3), 173–178. doi: 10.36290/psy.2021.036
- Český statistický úřad. (2025, 9. května). *Pracovníci a mzdy ve vzdělávání – data za rok 2024*. <https://csu.gov.cz/pracovnici-a-mzdy-ve-vzdelavani?pocet=10&start=0&podskupiny=233&razeni=-datumVydani>.
- Davis, S. T., Billington, T., Chilokoa, M., & Whiting, C. M. (Eds.). (2024). *Relational Practice: New Approaches to Mental Health and Wellbeing in Schools*. London: Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781003451907>
- Gupta, S., Montenov, L., Nguyen, T., Lozano-Rojas, F., Schmutte, I., Simon, K., Weinberg, B. A., & Wing, C. (2022). Effects of social distancing policy on labor market outcomes. *Contemporary Economic Policy*, 41(1), 166–193. <https://doi.org/10.1111/coep.12582>

- Ljungblad, A. (2021). Pedagogical Relational Teachership (PeRT) – a multi-relational perspective. *International Journal of Inclusive Education*, 25(7), 860–876. <https://doi.org/10.1080/13603116.2019.1581280>
- Seery, C., Andres, A., Moore-Cherry, N., & O’Sullivan, S. (2021). Students as Partners in Peer Mentoring: Expectations, Experiences and Emotions. *Innovative Higher Education*, 46, 663–681. <https://doi.org/10.1007/s10755-021-09556-8>
- Tveitnes, M. S., Helgevold, N., & Moen, V. (2025). Bridging the gap between theory and practice? Working with digital problem-based cases to strengthen student teachers as research-literate. *Discover Education*, 4(1), 228. <https://doi.org/10.1007/s44217-025-00651-y>